BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 22 december 1987

inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EEG-Verdrag

(IV/27.093 — De Laval-Stork)

(Slechts de teksten in de Nederlandse en de Engelse taal zijn authentiek)

(88/110/EEG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap,

Gelet op Verordening nr. 17/62 van de Raad van 6 februari 1962, eerste verordening over de toepassing van de artikelen 85 en 86 van het Verdrag (1), laatstelijk gewijzigd bij de Akte van Toetreding van Spanje en Portugal, en met name op de artikelen 6 en 8,

Gezien de op 2 maart 1973 overeenkomstig artikel 4 van Verordening nr. 17/62 door Stork Roterende Werktuigen BV te Assen, Nederland, hierna „Stork" te noemen, ingediende aanmelding van een reeks overeenkomsten, hierna de „j. v. a." te noemen, die zij op 1 september 1971 had gesloten met De Laval Turbine International Inc. te Princeton, New Jersey, Verenigde Staten van Amerika, hierna „De Laval" te noemen, voor de oprichting van een gemeenschappelijke dochteronderneming („joint venture") De Laval-Stork v. o. f., hierna de „j. v." te noemen ; de moedervennootschap van Stork, Koninklijke Machinefabriek Stork BV te Hengelo, Nederland, hierna „KMS" te noemen, was ook partij bij de overeenkomsten, die het ontwerp, de ontwikkeling, de produktie en de afzet betreffen van bepaalde typen stoomturbines, centrifugaalcompressoren en pompen,

Gezien Beschikking 77/543/EEG (2), waarbij de Commissie overeeneenkomstig artikel 85, lid 3, aan de bovengenoemde partijen voor een op 1 september 1986 eindigende periode een ontheffing had verleend,

Gezien het door de ondernemingen op 2 juli 1986 overeenkomstig artikel 8, lid 2, van Verordening nr. 17/62 ingediende verzoek om verlenging van de ontheffing,

Gezien de bekendmaking (3) overeenkomstig artikel 19, lid 3, van Verordening nr. 17/62 van een samenvatting van de overeenkomsten en de essentiële wijzigingen die zich sedert Beschikking 77/543/EEG was gegeven, hebben voorgedaan,

Na raadpleging van het Adviescomité voor mededingingsregelingen en economische machtsposities overeenkomstig artikel 10, lid 3, van Verordening nr. 17/62,

OVERWEGENDE HETGEEN VOLGT :

I. DE FEITEN

(1) Sedert de ontheffingsbeschikking van 1977 is er in de eigendomsverhoudingen van De Laval het een en ander gewijzigd. Destijds was zij een volledige dochteronderneming van De Laval Turbine Incorporated te Trenton, New Jersey, Verenigde Staten, die op haar beurt werd beheerst door de Transamerica Corporation te San Francisco, Californië, een van de grootste conglomeraten in de Verenigde Staten. In 1979 werd de naam van de moedervennootschap gewijzigd in Transamerica Delaval Inc. Vervolgens werden in december 1986 alle banden tussen de moedervennootschap en Transamerica Corporation verbroken, hetgeen gepaard ging met een nieuwe naamsverandering in Imo Delaval Inc., een volledig zelfstandige vennootschap waarvan de aandelen op de beurs zijn genoteerd. De Laval, voorheen gevestigd te Princeton en thans te Lawrenceville, New Jersey, blijft een volledige dochteronderneming van Imo Delaval Inc. Met betrekking tot KMS, die de eigenaresse was van Stork (voorheen gevestigd te Assen en thans te Hengelo, Nederland) is de situatie zo dat haar moedervennootschap tot 1978 bekend stond als Verenigde Machinefabrieken NV (VMF) te Amsterdam, Nederland, en sindsdien als Verenigde Machinefabrieken Stork NV (VMF Stork), eveneens te Amsterdam. In 1978 werd de eigendom van Stork door KMS aan VMF Stork overgedragen.

Sedert de ontheffingsbeschikking van 1977 hebben zich met betrekking tot de tussen partijen bestaande verhouding de volgende wijzigingen voorgedaan :

a) terwijl de oorspronkelijke j. v. a. voor vijf jaar was aangegaan (met mogelijkheid van verlenging) geldt zij thans voor onbepaalde tijd, waarbij beide partijen de mogelijkheid hebben om haar met een opzegtermijn van achttien maanden te beëindigen ;

b) de optie van De Laval om haar aandeel in de j. v. uit te breiden tot 80 % is vervallen ;

c) de machines en outillages die in huurkoop waren gegeven, zijn nu volledig eigendom van de j. v. ;

d) de moedervennootschap van De Laval, die op de markten buiten de Gemeenschap en Oost-Europa haar onafhankelijke activiteiten met betrekking tot de produkten die binnen het kader van de j. v. vallen, heeft voortgezet, heeft haar activiteiten op de Europese markt tot de vervaardiging en verkoop van apparatuur op het gebied van temperatuur- en drukregeling en andere soorten elektronische controle uitgebreid ; deze produkten concurreren noch met de

(1) PB nr. 13 van 21. 2. 1962, blz. 204/62.
(2) PB nr. L 215 van 23. 8. 1977, blz. 11.
(3) PB nr. C 255 van 25. 9. 1987, blz. 3.

produkten die worden gefabriceerd door de j. v. noch met die welke de andere moederonderneming, of de groep waartoe deze behoort, fabriceert;

e) sedert 1976 heeft de groep waartoe Stork behoort, zich geleidelijk uit de fabricage en verkoop van zware kapitaalgoederen teruggetrokken. Afgezien van haar activiteiten als gevolg van een minderheidsdeelneming van haar moedervennootschap in een onderneming waarbij wordt samengewerkt op het gebied van de fabricage van een soort turbine die niet onder de j. v. valt, heeft zij zich sedert 1982 geconcentreerd op fabricage en verkoop van hoogontwikkelde lichte machines voor de voedsel-, papier-, textielverwerkende en grafische industrieën. De activiteiten van de groep in verband met de assemblage en de industriële dienstverlening betreffende turbines en compressoren, werden echter voortgezet op hetzelfde niveau als ten tijde van de oorspronkelijke ontheffingsbeschikking en haar betrokkenheid op de markt van pompen voor allerlei doeleinden werd uitgebreid. Partijen hebben verklaard dat de Nederlandse partner zo nodig de leiding van de j. v. zou kunnen overnemen indien de Amerikaanse partner zich ten gevolge van onvoorziene omstandigheden zou willen terugtrekken;

f) ten tijde van de ontheffingsbeschikking van 1977 had de j. v. elf concurrenten in de sector turbines, elf in de sector compressoren en zes in de sector pompen, terwijl vier concurrenten in staat waren zowel turbines als compressoren te fabriceren. Sindsdien is het aantal concurrenten gelijk gebleven of gestegen: meer dan twintig fabrikanten van turbines, nagenoeg twintig fabrikanten van compressoren, tien fabrikanten van pompen en een twaalftal concurrenten die zowel compressoren als pompen fabriceren;

g) ten tijde van de ontheffingsbeschikking van 1977 beliep het marktaandeel van de j. v. in de Gemeenschap naar schatting tussen de 10 en 15 %. Sindsdien is het marktaandeel niet gestegen: zelfs in de Lid-Staten waar de j. v. het meeste succes had, is het marktaandeel van elk van de produkten niet boven de 10 % gestegen en in de rest van de wereld waren de marktaandelen van de j. v. voor elk van de produkten bescheiden. De Amerikaanse onderneming, die sedert de oprichting van de j. v. geen produkten van de j. v. rechtstreeks in de Gemeenschap in de handel had gebracht, had buiten de Gemeenschap en Oost-Europa bescheiden tot middelgrote marktaandelen en ook hier lagen deze voor geen van de produkten boven de 10 %;

h) niet alleen het bescheiden marktaandeel maar ook andere factoren duiden erop dat het de j. v. niet voor de wind is gegaan: vanwege de afnemende vraag werd het aantal werknemers sedert 1977 verminderd met 20 % (van 400 tot 320) en nadat verschillende jaren verlies was geleden of een minimale winst was gemaakt, was de winst eerst in 1984 voldoende om een verdeling daarvan onder de partners te rechtvaardigen. Voor deze resultaten zijn verscheidene redenen aangevoerd: een wereldwijde recessie in de betrokken sectoren, een te grote produktiecapaciteit, de hevige en toenemende concurrentie van Japan, een groeiende tendens binnen en buiten de Gemeenschap om goederen uit eigen land te kopen en, ten slotte, de daling van de dollarkoers. De j. v. die ook een tegenslag heeft gehad door een grote brand, waarbij een deel van haar fabriekscomplex in 1978 werd verwoest, heeft getracht nieuwe markten voor haar produkten te vinden, en sedert 1982 is haar winst langzaam aan het stijgen. In dit verband hebben partijen beklemtoond dat het ontwikkelen van activiteiten in de sector kapitaalgoederen een zaak van lange adem is.

(2) Na de bekendmaking overeenkomstig artikel 19, lid 3, van Verordening nr. 17/62 van de bovengenoemde feiten, waarin de Commissie haar voornemen aankondigde om Beschikking 77/543/EEG te verlengen, zijn geen opmerkingen ontvangen.

II. JURIDISCHE BEOORDELING

A. Artikel 85, lid 1

(3) Om dezelfde redenen als die welke in Beschikking 77/543/EEG zijn genoemd, wordt de j. v. a. nog steeds geacht onder de werkingssfeer van artikel 85, lid 1, te vallen, met name daar:

a) de j. v. a. ten doel heeft en leidt tot de coördinatie op de gemeenschappelijke markt van de onderzoek-, produktie- en marketing-activiteiten van de twee moederondernemingen die in 1977 werden beschouwd feitelijke, althans potentiële, concurrenten te zijn en te blijven. Hoewel de groep waartoe Stork behoort, zich sindsdien wat de fabricage en de verkoop betreft geleidelijk uit de markt voor zware kapitaalgoederen heeft teruggetrokken, heeft zij haar activiteiten in verband met de industriële dienstverlening ten behoeve van turbines en compressoren voortgezet en heeft zij haar activiteiten, met inbegrip van de fabricage en verkoop, op de markt voor alle soorten pompen uitgebreid. Deze overwegingen en de omstandigheid dat de Nederlandse partner zonder problemen de leiding van de j. v. zou kunnen overnemen, met andere woorden toegang behoudt tot de betreffende markt indien de Amerikaanse partner zich om welke reden dan ook zou terugtrekken, leiden tot de gevolgtrekking dat de moederondernemingen thans voor een gedeelte van de activiteiten en produkten die binnen het kader van de j. v. vallen, feitelijke concurrenten en voor het overige ten minste potentiële concurrenten blijven;

b) de structuur van het aanbod op de markt ten gevolge van de j. v. a. gewijzigd blijft omdat de afnemers niet in de omstandigheid verkeren tussen twee zelfstandige leveranciers, al was het maar potentieel, een keuze te maken;

c) gezien de omvang en de internationale activiteiten van beide vennootschappen, als omschreven in Beschikking 77/543/EEG, de tussen hen gesloten overeenkomsten nog steeds moeten worden geacht de normale handelsstroom te wijzigen, hetgeen leidt tot de weerslag op de handel tussen de Lid-Staten die voor de toepassing van artikel 85, lid 1, nodig is.

B. Artikel 85, lid 3

(4) Gezien de gunstige gevolgen die uit de samenwerking tussen partijen voortvloeiden, kon de Commissie met betrekking tot de aangemelde overeenkomsten een ontheffing verlenen. Met name maakte de j. v. a. het voor De Laval gemakkelijker om op de Europese markt te komen en stelde zij de Nederlandse partner in staat haar turbine- en compressoractiviteiten te reorganiseren en uit te breiden, terwijl was gebleken dat een aanmerkelijke concurrentie op de betrokken markten bleef bestaan. Voor nadere bijzonderheden zij verwezen naar hetgeen in Beschikking 77/543/EEG onder III, punten 9 tot en met 14, is vermeld.

(5) Bij haar beslissing over de vraag of een ontheffingsbeschikking overeenkomstig artikel 8, lid 2, van Verordening nr. 17/62 kan worden verlengd, moet de Commissie zich ervan vergewissen of de voorwaarden van artikel 85, lid 3, vervuld blijven; hierbij moet bijzondere aandacht worden besteed aan materiële veranderingen in de feiten of omstandigheden van een bepaalde zaak sinds de oorspronkelijke ontheffing werd verleend.

(6) De in de oorspronkelijke ontheffingsbeschikking onder III, punt 10, genoemde argumenten inzake de gunstige gevolgen die de j. v. a. heeft teweeggebracht met betrekking tot een verbetering van de produktie en van de verdeling der betrokken produkten alsmede met betrekking tot de bevordering van de technische en economische vooruitgang gelden nog steeds. In dit verband en in aanmerking nemend dat de samenwerking tussen partijen door verscheidene, onder punt 1 beschreven omstandigheden werd belemmerd, waardoor de j. v. slechts betrekkelijk kort geleden is begonnen volledig te functioneren, is een nieuwe ontheffingsperiode nodig om de voordelen van hun samenwerking, die een belangrijke bron van aanbod van de betrokken produkten blijft opleveren, volledig tot hun recht te doen komen.

(7) Gezien de marktaandelen die bij deze zaak zijn betrokken en de overige, hiervoor omschreven marktomstandigheden, zal, evenals voorheen, een billijk aandeel van deze voordelen aan de gebruikers ten goede blijven komen. Ook zijn de betrokken ondernemingen nog minder dan voorheen in staat de mededinging met betrekking tot een wezenlijk deel van de betrokken produkten uit te schakelen.

(8) De overeenkomsten zijn niet zodanig gewijzigd dat beperkingen zijn opgelegd die niet onmisbaar zijn om de gunstige gevolgen te bereiken. In dit verband zij echter opgemerkt dat toen de ontheffing in 1977 werd verleend, partijen de verplichting werd opgelegd over te gaan tot wijziging van een aantal beperkende bepalingen in hun overeenkomsten, die niet onmisbaar werden geacht om de in artikel 85, lid 3, genoemde doelstellingen te bereiken, namelijk die in verband met de exclusiviteit welke iedere partner aan de j. v. toekende en die in verband met de industriële zelfstandigheid van partijen in het geval van beëindiging van de j. v. (zie de hiervoor genoemde ontheffingsbeschikking onder III, punt 14). In een opnieuw geformuleerde versie van de overeenkomst hadden partijen getracht om aan de in artikel 1 van de ontheffingsbeschikking van 1977 omschreven voorwaarden te voldoen door aan de gewraakte bepalingen een uitzonderingsclausule toe te voegen, namelijk een verklaring dat indien een deel daarvan met een „outstanding ruling of the EEC" onverenigbaar zou worden bevonden, laatstgenoemde beslissing voorrang zou hebben. Op verzoek van deCommissie hebben partijen vervolgens de betrokken bepalingen zodanig gewijzigd dat zij naar de letter met de opgelegde verplichtingen in overeenstemming zijn. In elk geval bevestigden partijen dat het punt van exclusiviteit zich in de praktijk nimmer had voorgedaan, daar de j. v. steeds aan de bestellingen van alle afnemers had kunnen voldoen, terwijl dat van de verplichtingen na beëindiging van de j. v. irrelevant is gebleven, daar de overeenkomst nog steeds van kracht is.

(9) Gezien de vorenstaande overwegingen kan de beschikking waarbij aan de j. v. a. ontheffing werd verleend, overeenkomstig artikel 8, lid 2, van Verordening nr. 17/62 worden verlengd.

C. Artikel 8 van Verordening nr. 17/62

(10) Overeenkomstig artikel 8, lid 1, van Verordening nr. 17/62 waren aan de bij Beschikking 77/534/EEG verleende ontheffing twee in artikel 1 van die Beschikking genoemde voorwaarden verbonden, die thans kunnen worden geacht te zijn vervuld doordat partijen de nodige wijzigingen in de j. v. a. hebben aangebracht, zoals hiervoor in punt 8 is vermeld.

(11) Overeenkomstig artikel 8, lid 2, van Verordening nr. 17/62, dat de Commissie verplicht erop toe te zien dat de voorwaarden bedoeld in artikel 85, lid 3, vervuld blijven, waren partijen voorts verplicht om de Commissie op een ad hoc-basis van alle wijzigingen of aanvullingen met betrekking tot de overeenkomsten in kennis te stellen en haar om de

twee jaar een verslag over de werkzaamheden van de j. v. te zenden. Gedurende de gehele ontheffingsperiode is aan de verplichtingen op het gebied van de verslaggeving voldaan en zij kunnen voor de duur van de verlenging opnieuw worden opgelegd. Gezien het feit dat uit de tweejaarlijkse verslagen is gebleken dat de ontwikkelingen die onder het toezicht van de Commissie vallen, niet bijzonder snel zijn geweest, kan de verslaggevingsverplichting in plaats van op tweejaarlijks op vierjaarlijks worden gesteld. Gezien de huidige marktsituatie en de positie van partijen op de markt, kan voorts de verplichting inzake kennisgeving op een ad hoc-basis thans worden beperkt tot wijzigingen in de overeenkomsten tussen partijen of in hun zelfstandige activiteiten die voor de onderhavige doeleinden van belang zijn.

(12) Overeenkomstig artikel 8, lid 1, van Verordening nr. 17/62 dient een beschikking van de Commissie op grond van artikel 85, lid 3, voor een bepaalde termijn te worden gegeven. In de onderhavige zaak is het noodzakelijk gebleken een verbintenis van lange duur aan te gaan om de volledige opbrengsten van de samenwerking te kunnen omzetten in een hier aan de orde zijnde kapitaalgoederenconstructie. Bovendien hebben de tien jaren die zijn verstreken sinds de oorspronkelijke ontheffing werd gegeven, uitgewezen dat de concurrentiestructuren een tendens hebben om stabiel en gezond te blijven. Gegeven deze omstandigheden kan Beschikking 77/543/EEG met een periode van twintig jaar worden verlengd,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN :

Artikel 1

Beschikking 77/543/EEG wordt hierbij verlengd tot 1 september 2006.

Artikel 2

Aan de ontheffing zijn de volgende verplichtingen verbonden :

1. De ondernemingen tot welke deze beschikking is gericht, stellen de Commissie onverwijld in kennis van iedere wijziging in en iedere aanvulling op de bovengenoemde overeenkomsten en van elk element, ook als dat het gevolg is van arbitrage, dat uitlegging of toepassing van die overeenkomsten raakt.

2. De ondernemingen tot welke de beschikking is gericht, zenden de Commissie om de vier jaar een volledig verslag over de werkzaamheden van de gemeenschappelijke dochteronderneming.

3. Elk van de ondernemingen tot welke de beschikking is gericht, stelt de Commissie, voor zover het niet om zuiver incidentele activiteiten gaat, onverwijld op de hoogte van nieuwe activiteiten in de sector turbines, compressoren of ketelvoedingspompen die zij onafhankelijk van de andere vennoot mocht aangaan.

Artikel 3

Deze beschikking is gericht tot de volgende ondernemingen :

— De Laval Turbine International Incorporated, 3450 Princeton Pike, PO Box 6550, 08048 Lawrenceville, New Jersey, Verenigde Staten van Amerika ;

— Koninklijke Machinefabriek Stork BV en Stork Roterende Werktuigen BV, Industriestraat 1, Postbus 2079, 7550 CB Hengelo, Nederland ;

— De Laval-Stork v. o. f., Lansinksweg 1, Postbus 329, 7550 AH Hengelo, Nederland.

Gedaan te Brussel, 22 december 1987.

Voor de Commissie

Peter SUTHERLAND

Lid van de Commissie